

ENSI- JA
TURVAKOTIEN
LIITTO

Päihteiden vaikutus odotus- ja vauva-aikaan

Miia Pikulinsky,
erityisasiantuntija
Lapsilähtöinen päihdetyö

*Jokainen
on turvassa*

Raskausajan tehtävät

- Vanhemmuuden kehittyminen
- Mielikuvien, tunteiden ja suhteen kehittyminen odotettavaan vauvaan
- Mielikuvat herättävät tunteita vauvaa kohtaan, jotka mahdollistavat suhteen rakentumista

Mielikuvat itsestä äitinä, tästä vauvasta omana vauvana ja suhteesta vauvaan saavat alkunsa ja kehittyvät raskauden aikana ja valmistavat äitiä ottamaan vastaan juuri sen vauvan, joka hänelle syntyy

(Brodén 2006)

Entä kun tilanne on raskauden alkutaipaleella erilainen...

”Elikkä tilanne oli aika paha, 8 vuotta olin käyttänyt kovia aineita, amfetamiinia, heroinia, subutexia, kaikkea mahdollista suonensisäisesti. Vointi oli tosi huono ja mahdollisuus pitää lapsi oli joko tai. Et pääsin sit tänne hoitoon. Mulla oli B-hepatiitti, C-hepatiitti, erittäin huono ravitsemus, pelkkää aineiden käyttöä ja hyvin yksipuolinen ravinnon saanti, joten vointi oli todella huono. Kaikki tippui, hampaat ja hiukset ja elimistö voi todella huonosti.”

(Pikulinsky & Tammivuori 2014)

Kaikki periaatteessa ”tietävät”, että päihteet ovat sikiölle vaarallisia, mutta...

Vuosittain arviolta noin 6% raskauksia äideillä, joilla on päihdeongelma eli noin 3000-3600 sikiövauvaa on riskissä!

Uusimpien arvioiden mukaan jopa 14% raskaana olevista äideistä jatkaa alkoholin käyttöä saatuaan tiedon raskaudesta

Alkoholin eriasteisesti vaurioittamia syntyy vuosittain 600-3000.

Pikulinsky 2023

Toinen raskaana oleva äiti...

”Ahdistaa niin paljon etten saa henkeä. Pelottaa. Mä en halua enää koskaan käyttää mitään. Mä vihaan tätä ainetta jota mun on pakko käyttää, en halua enää. Koskaan. Ja sitten tulee ne vieroitusoireet ja tottakai mä häviän taas sen taistelun. Nyt istun lattialla yksin ja itken. Vauva kääntyy mahassa ja mä itken lisää. Miksi mä en pysty lopettamaan? Miten meidän käy? Silitän mahan läpi vauvaa ja kuiskaan: Anteeksi. Anna mulle anteeksi.”

Tiuku Pennola Photography

Pikulinsky 2023

Päihdeongelmaisen äidin odotusaikaista kiintymistä vaikeuttavia tekijöitä

- Suunnittelematon raskaus
- Epävarmuus lapsen pitämisen suhteen
- Syyllisyys päihteiden aiheuttamista vaurioista -> epävarmuus lapsen terveydestä
- Omat terveysongelmat ja jaksamattomuus
- Aiemmin syntyneiden lasten huostaanotot
- Elämäntilanteen kaoottisuus ja taloudelliset ongelmat
- Päihteiden vaikutus äidin tiettyihin aivotoimintoihin
- Varhaiset ja elämänaikaiset traumakokemukset
- Negatiiviset mielikuvat vauvasta ja vanhemmuudesta
- Heikot tai idealisoidut mielikuvat vauvasta ja vanhemmuudesta
- Heikko sosiaalinen tuki, parisuhdeongelmat

(Pajulo 2011)

Se kaikki hyvä, joka kuuluisi vauvalle...

- Päihteet vaikuttavat aivojen mielihyväjärjestelmään lisäten dopamiinin tuotantoa elimistössä.
- Kun riippuvuus on kehittynyt, päihteet on vallannut mielihyväjärjestelmän, joka normaalisti on tarkoitettu vauvalle -> ohittaa luonnollisen järjestelmän
- Vauva tuo luonnollisesti mielihyvää äidille, jonka mielihyväjärjestelmä ei ole häiriintynyt päihteidenkäytön vuoksi.
- Vauva tarvitsee tilaa äidin mielessä ja tässä tilanteessa äiti tarvitsee apua raivatakseen tilaa omassa mielessään.

Äidin reflektiivinen kyky

Mentalisaatiokyvyllä tarkoitetaan tässä yhteydessä vanhemman kykyä ajatella ja pohtia vauvaa omana, erillisenä persoonana.

Kyky ymmärtää toisen käyttäytymistä, sen takana olevia tunteita, käyttäytymisen tarkoituksenmukaisuutta

Oleellista on vanhemman kiinnostus pohtia niin omaa kuin vauvan mieltä ja kokemusta.

Pikulinsky 2023

Poliisi: Alle vuoden ikäiselle vauvalle annettiin huumeiden korvaushoitolääkkeitä – vanhemmat pidätetty

Julkaistu: 23.9. 15:59

Itä-Suomen poliisi epäilee vanhempia alle vuoden ikäisen lapsen törkeästä pahoinpitelystä.

Varkauden sairaalan ensiapuun Pohjois-Savossa tuotiin poliisin mukaan torstaina alle vuoden ikäinen lapsi huonovointisuuden ja sekavuuden vuoksi. Lapsi vietiin hoitoon Kuopion yliopistolliseen sairaalaan. Siellä ilmeni, että lapselle oli annettu huumeiden korvaushoitolääkkeitä, poliisi kertoi.

Perjantaina poliisi tiedotti, että lapsen vointi on parantunut. Lapsi pääsee todennäköisesti lähiaikoina pois sairaalasta.

Poliisi on pidättänyt lapsen vanhemmat. Juttua tutkitaan alustavasti törkeänä pahoinpitelynä.

STT

Kuvakaappaus STT:n uutisesta 23.9.2016

Miksi siis hoitaa sekä päihdeongelmaa että varhaista vuorovaikutusta yhtä aikaa?

- Lapsen aivojen kehitys, kiintymyssuhteen laatu ja koko lapsen kehitys tapahtuu oleellisesti varhaisten vuorovaikutussuhteiden varassa
- Vanhemman päihteettömänä pysyminen tai toipuminen riippuvuudesta ei yksinään takaa riittävää vanhemmuutta
- Päihdeongelma on kietoutunut vanhemmuuden ja varhaisen vuorovaikutussuhteen ongelmiin ja sen irrottaminen lapsiperheen arjesta ja lapsen tarvitsevyydestä ei useinkaan onnistu
- Vanhemman aktiivinen päihdeongelma vie tilan lapselta, jolloin lapsen hyvinvointi, tarpeet ja turvallinen kasvuympäristö vaarantuvat -> vanhemman tarpeet menevät lapsen tarpeiden edelle

Pikulinnsky 2023

Kuva Pixabay

Päihdeongelman
selviytymiskeinoja =
käyttökulttuuri

Käyttäytymismalleja,
joita harjoitellaan
toipuakseen=
toipumiskulttuuri

Hyväksi käyttö, vastuun pakoilu,
muiden syytely, salailu,
vetäytyminen, moraalittomuus

Ennakointi, itsehillintä,
tunteiden tunnistaminen ja
tunnetilojen säätely

Ei pidetä kiinni sopimuksista,
impulsiivisuus, arvaamattomuus,
vallankäyttö, ylimielisyys

Luottavaisuus, kontakti
toiseen, yhteistyö, ja
mielellistäminen

Huomion siirtäminen itsestään
muihin, uhriutuminen, rajattomuus,
kieroilu

Pettymysten sieto, avun
antaminen ja ottaminen
vastaan, omasta itsestä
kiinnostuminen ja elämästään

Valehtelu, manipulointi, uhkailu,
aggressiivisuus, kaupan käynti
väkivalta

Vastuullisuus,
suunnitelmallisuus, rehellisyys,
suvaitsevaisuus

Raskaana oleva tai pienen lapsen vanhempi

Valtakunnallinen Pidä kiinni® -hoitojärjestelmä

Ensi- ja turvakotien liiton valtakunnallinen hoitojärjestelmä päihdeongelmallisille odottaville äideille ja vauvaperheille, joka on vaativaa sosiaalipalvelua

- Helsingissä (Ensikodit Helmi ja Taika sekä avopalvelu Pesä)
- Espoossa (avopalveluyksikkö Esmiina)
- Turussa (Ensikoti Pinja ja avopalveluyksikkö Olivia)
- Kuopiossa (Ensikoti Pihla ja avopalveluyksikkö Amalia)
- Kokkola (Ensikoti Iida ja avopalveluyksikkö Liina)
- Rovaniemi (avopalveluyksikkö Tuulia ja Lähteentien ensikodissa 4 Pidä kiinni periaatteilla toimivaa perhepaikkaa)
- Oulussa (Ensikoti Orvokki)
- Lahdessa (avopalveluyksikkö Jannika)
- Kouvolassa (avopalveluyksikkö Nuppu)

+ Hoitojärjestelmän koordinaatio - ja kehittämiskeskus

Pidä kiinni -hoitojärjestelmän tavoitteet

- **Sikiövaurioiden** ehkäiseminen ja minimoiminen tukemalla äidin päihteettömyyttä raskausaikana
- Vanhempien päihteettömyyden tukeminen vauvan syntymän jälkeen
- Toimivan **vuorovaikutuksen** syntyminen äidin ja vauvan välille
- **Vauvan terve kehitys**
- **Arkielämän taitojen** hallinta niin, että vanhempi selviytyy päivittäisestä elämästä lapsensa kanssa
- Päihteitä käyttävien vauvaperheiden **kohtaamisen** tukemisen ja hoitoon ohjaamisen kehittäminen sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Pikulinsky 2023

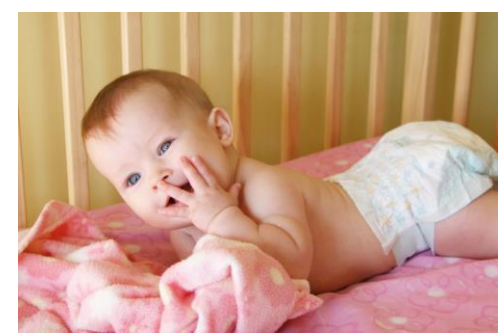
Pidä kiinni -kuntoutuksen kokonaisuus

- Kuntoutusmalli, jossa yhdistetään vanhemmuuden, varhaisen vuorovaikutuksen ja vauvaperheen arjen tukeminen sekä päihdekuntoutus = **vauvalähtöinen päihdekuntoutus**.
- Toimii yhteisökuntoutuksen periaatteilla
- Kuntoutuksen kokonaisuuden muodostavat ensikotikuntoutus ja avopalvelukuntoutus. Avopalveluissa tehdään myös etsivää ja matalan kynnyksen työtä.
- Tutkimusten mukaan tuloksia tuottaa tiivis hoitomalli edellyttäen, että kuntoutusjakso on riittävän pitkä.
- Ensikotikuntoutus vähintään 6kk reiluun vuoteen ja sen jälkeen avopalvelujakso, joka kuukausien - yleensä vuosien pituinen (ad.3v)
- Kuntoutusjakson alkaminen mahdollisimman varhain odotusaikana tärkeää varsinkin lapsen kannalta, mutta myös aikuisen näkökulmasta

Reflektiivinen työote

- Mentalisaatiokyky on avainasemassa päihdeongelmaisen äidin kuntouttamisessa.
- Oleellista on saada heräämään vanhemman kiinnostus pohtia niin omaa kuin vauvan mieltä ja kokemusta.
- Äiti tarvitsee apua raivatakseen vauvalle tilaa omassa mielessään -> Reflektiivinen työote
- Työskentelemällä äitiyden ja vanhemmuuden sekä päihdeongelman kanssa yhtä aikaa:
 - Voidaan saavuttaa tilanne, jossa äiti pysähtyy miettimään vauvan kokemusta ensin
 - Oman toimintansa vaikutusta siihen
 - Muuttaa käyttäytymistään vauvan kannalta parhaaksi.
- Tavoitteena, että vauvan etu menee päihteen edelle

Motivaatio

- Päihdekuntoutuksen tavoite on saada kuntoutujan **oma motivaatio heräämään**. Sisäisessä motivaatiossa halu kuntoutua tulee ihmisestä itsestään. Ulkoisessa motivaatiossa ihminen toimii ulkoisen paineen tai palkkion takia. Ulkoinen motivaatio voi kääntyä sisäiseksi motivaatioksi.
- Ennen kuntoutusta **ei tarvitse** olla omaa motivaatiota

Erittäin hyviä tuloksia

- 2/3 ensikodissa (ja useampi avopalveluyksiköissä olleista) äideistä kuntoutuu niin, ettei lasta tarvitse ottaa huostaan
- Lapset ovat lastenpsykiatrian arvion mukaan 1-vuotiaina normaalin kehityksen rajoissa ja huomattavan terveitä
- Äidit välttyneet vakavilta retkahduksilta
- Kuntoutus mahdollistanut elämänmuutoksen

Merkittäviä säästöjä

- Hoitojärjestelmän kustannukset ovat noin 8.5 milj. euroa/v (kuntoutus 250 perheelle)
- lasten sijoittaminen vuodeksi olisi 12,5 milj. euroa
- Äitien päihdehaittojen kustannukset vuodessa olisivat 4 milj. euroa
- Ei tarvetta lasten pitkäaikaiseen sijoittamiseen (->18 v), joka maksaisi 163 milj. euroa
- Äitien eläkeikään olevissa päihdehaittakustannuksista kertyisi 160 milj. euroa
- Äidit kuntoutuvat työkykyisiksi: säästö eläkeikään mennessä 105 milj. euroa
- Äidin ja vauvan sijoittaminen ensikotiin vuodeksi maksaa n.180 000e

Mistä huoli

- Tutkimustietoa raskausajan ja vauvavaiheen merkityksestä on nykypäivänä paljon saatavilla,
- Kuitenkin raskausaikana kuntoutukseen ohjattujen määrä on laskenut viime vuosina merkittävästi ja mikäli äiti ohjataan kuntouttavaan hoitoon, se tapahtuu ihan loppuraskaudesta
- Perheiden vanhemmille saatetaan tarjota valinnanmahdollisuuksia sellaisessa tilanteessa, jossa vanhemmat eivät päihdeongelman takia kykene tekemään lapsen turvallisen kehityksen kannalta oikeaa päätöstä
- Liian lyhyitä kuntoutusjaksoja
- **Mihin häviää päätöksissä tutkittu tieto sekä ymmärrys päihdeongelman vaikutuksista?**

Kuva Pixabay

Pikulinsky 2023

Raskaana oleva äiti...

”Ahdistaa niin paljon etten saa henkeä. Pelottaa. Mä en halua enää koskaan käyttää mitään. Mä vihaan tätä ainetta jota mun on pakko käyttää, en halua enää. Koskaan. Ja sitten tulee ne vieroitusoireet ja tottakai mä häviän taas sen taistelun. Nyt istun lattialla yksin ja itken. Vauva kääntyy mahassa ja mä itken lisää. Miksi mä en pysty lopettamaan? Miten meidän käy? Silitän mahan läpi vauvaa ja kuiskaan: Anteeksi. Anna mulle anteeksi.”

Tiuku Pennola Photography

Pikulinsky 2023

Lopuksi

- Odotus- ja vauva-aika on erityinen mahdollisuus kuntoutua vaikeastakin päihdeongelmasta
 - > **Lapsen kannalta** tämä tarkoittaa elämää vanhempien kanssa, jotka pystyvät turvaamaan hänen terveen kehityksen
- Vauvalle ensimmäinen ikävuosi on aina **KORVAAMATON**
- Ensimmäisen elinvuoden aikana saavutettu hyvä varhainen vuorovaikutus suojaa ja luo pohjan ihmisen koko myöhemmälle kehitykselle
- Lähtötilanteesta ei voi ennustaa, kuka vanhempi tulee kuntoutumaan

Pikulinsky 2023

KIITOS!

Etunimi Sukunimi